

MINSK:

Zelfs 25 jaar na de val van de Sovjet-Unie, wordt Minsk door velen nog steeds beschouwd als een typische socialistische stad. Verscheidene initiatieven van jonge Minskenaren geven echter vorm aan een veranderend karakter van deze modernistische metropool. Zodoende wordt de interactie tussen de stad en haar bewoners opnieuw uitgevonden.

EEN STAD IN TRANSITIE

De eerste jaren na de Oktoberrevolutie in 1917 werd Wit-Rusland, net als andere Sovjetstaten, getraakteerd op een vloedgolf aan avant-garde- en utopische architectonische en stedenbouwkundige projecten. Deze projecten maakten deel uit van de opbouw van een moderne, industriële samenleving. De principes van het hoog-modernisme, een beweging die zijn overtuiging haalde uit de 'oneindige vooruitgang' van de mens, lagen hieraan ten grondslag. Deze vorm van stedenbouw zou bijdragen aan de realisatie van een rationeel-geplande glorieuze toekomst. Dit fenomeen is uitgebreid bediscussieerd in de academische literatuur, en komt bijvoorbeeld aan bod in klassiekers van Le Corbusier, James Scott, Michel Foucault en David Harvey.

Uit deze werken wordt duidelijk dat modernistische stedenbouw de lokale tradities en de bestaande architectuur veelal totaal ontkend. Utopische projecten zoals 'vliegende steden' of gigantische constructies die de Toren van Babel nabootsten, waren hiervan het gevolg. Voorbeelden zijn het ontwerp voor het Paleis van de Sovjets in Moskou en het daadwerkelijk gebouwde operagebouw in Minsk.

Minsk als modernistische stad

Minsk is het schoolvoorbeeld van de typische modernistische stad. De stad heeft verschillende historische trauma's en drastische fysieke veranderingen doorstaan. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd er hard gevochten in de stad, en in diezelfde periode verloor Minsk, als gevolg van de bolsjewistische revolutie in 1917, haar bourgeoisie. Niet lang daarna vond de Stalinistische onderdrukking van de lokale intelligentsia plaats, terwijl de bezetting door Nazi-Duitsland gedurende de Tweede Wereldoorlog een desastreus effect had voor de Joodse populatie van

Minsk. Foto: Marco Fieber

CASUS Yanina Kazachuk - *Vertaald door themaredactie*

de stad. Om deze redenen zou Minsk de droomstad van elke modernist kunnen zijn: een traumatisch verleden, in afwachting van een triomfantelijke, hoopvolle toekomst, die zal uitmonden in de uiteindelijke overwinning van het communisme.

De architectuur in Minsk weerspiegelt veel van de ideeën van Le Corbusier, de befaamde Frans-Zwitserse modernistische architect en planoloog wiens utopische ideeën van grote invloed waren op veel socialistische architecten, en daarmee op het imago van veel Sovjet-steden. Aan het begin van de twintigste eeuw presenteerde hij de ideale 'Stad van Morgen', geïnspireerd op de ideeën van het rationalisme en functionalisme, en gestoeld op het ideaal van gelijkheid en eenvormigheid. Een bijproduct was de toegenomen mogelijkheid om de bevolking te controleren. In Minsk werd het rationalisme belichaamd door grote lanen die werk- en recreatieve zones van elkaar scheidde. De bevolking werd gesegregeerd op basis van hun rol binnen de socialistische arbeidsmarkt. Zo vind je in het centrum van Minsk 'het Huis van de Componisten' en 'het Huis van de Militairen'. Iedereen die niet tot deze culturele of politieke elites gerekend werd, woonde in de slaapwijken aan de stadsrand. Deze slaapwijken bestaan uit vier- of vijf-laags blokken waar twee- tot driehonderd families onderdak vinden: men leefde niet in een huis, men leefde in een staat. De grote, pretentieuze Stalinistische gebouwen in het centrum weerspiegelden allemaal de grootsheid en de dominantie van de stad (als verlengstuk van de staat) over haar burgers.

De eerste indruk van veel buitenstaanders die vandaag de dag Minsk bezoeken, is het intimiderende gevoel van 'kleinheid' en 'onzichtbaarheid'. Vaak wordt gesteld dat deze architectonische en planologische patronen onderdeel waren van de Sovjet-ideologie: door het veranderen van de leefomgeving van mensen, is het mogelijk om hun persoonlijkheid te veranderen en controle over hen uit te oefenen. De oorlog tegen de oude manier van leven veranderde langzaam in een oorlog tegen de gehele prerevolutionaire stad en alles wat maar te maken had met haar bourgeoisieverleden. Er is dus een reden waarom Sovjet steden zo Sovjet-achtig ogen: de Sovjet-architectuur was bedoeld om een nieuwe mens te creëren: de 'Homo Sovieticus', de Sovjet-mens.

Van voorbijganger tot schepper

Het einde van het Sovjet-tijdperk luidde het einde in van de Sovjet-leefstijl. De jaren negentig van de vorige eeuw markeerden een nieuw tijdperk in het stedelijke leven van Minsk: in korte tijd werd het imago van de verguisde bourgeoisie nieuw leven ingeblazen, en alle negatieve connotaties uit het Sovjet-tijdperk verdreven. Vanaf dat moment schoten de Westers-aandoende cafés voor de 'nouveau riche' als paddenstoelen uit de grond, veroverden auto's van buitenlandse merken de straten van Minsk, en nam het aanbod van Westerse producten hand over hand toe. Sindsdien doet Minsk steeds meer aan als een ordelijke en burgerlijke Europese provinciestad, afgezien van enkele recente politieke en economische crises en opstanden. Een aantal van de functionalistische en autoritaire karakteristieken uit de Sovjet-tijd zijn echter nog steeds waarneembaar in het hedendaagse Minsk.

Hoewel de nieuwe sociale en economische orde nieuwe consumptiepatronen met zich mee heeft gebracht, is er in eerste instantie weinig veranderd aan de omgang tussen burger en staat – zeker op het gebied van ruimtelijke planning. In fysiek opzicht representeert Minsk dan ook nog steeds de vertrouwde Homo Sovieticus-gedachte.

De opkomst van nieuwe sociale netwerksites heeft de manier waarop bewoners van Minsk omgaan met hun stad echter wel degelijk zichtbaar veranderd. Door middel van nieuwe sociale samenwerkingsverbanden eigent een generatie jonge stedelingen de stad zich op een nieuwe manier toe. Veel Minskenaren van een oudere generatie zetten hun gebruikelijke leven voort, dat zich vaak afspeelt op een klein aantal vaste plekken in de stad, zoals werk, thuis, studieplek, supermarkt. De stad is voor de meeste mensen louter de bewegingsruimte tussen deze plekken. De nieuwe groep stedelingen daarentegen, bestaat uit jonge, actieve burgers die hun eigen stad 'creëren', zowel online als offline. In tegenstelling tot de verticale, hiërarchische sociale relaties uit het vorige tijdperk, probeert deze groep een autonoom, horizontaal sociaal netwerk te realiseren waarbij zij de lege straten tot leven wekken. Op deze manier zijn er nieuwe interessante plekken ontstaan, zoals kunstcafés en onafhankelijke kunstgalerijen in verlaten fabriekshallen en kneuterige houten huisjes. Straten raken steeds meer gevuld met fietsen, graffiti en merkwaardige sculpturen.

Ook vinden de laatste jaren nieuwe evenementen plaats, zoals openluchttheaters, filmfestivals, museumnachten, fotografietentoonstellingen, publieke lezingen over verscheidene thema's en andere soortgelijke moderne stedelijke initiatieven. De groep nieuwe stedelingen heeft haar eigen online media – stedelijke magazines en blogs over Minsk, waarmee zij de publieke opinie over de stad naar hun hand proberen te zetten, en waar ze stedelijke vraagstukken die er voor hen toe doen ter discussie stellen.

Protest

Al deze initiatieven zouden geïnterpreteerd kunnen worden als een vorm van protest tegen de geërfde hiërarchische stedelijkheid uit het socialistische tijdperk. Het zijn stuk voor stuk daden waarbij de stad opnieuw wordt toegeëigend en er een persoonlijker karakter wordt gecreëerd. Op de lange termijn zullen de inspanningen van deze groeiende groep de interactie tussen bewoners en hun stad fundamenteel hervormen: van 'voorbijganger' – een passieve gebruiker, consument van de stad en haar diensten tot een actieve 'burger' en 'schepper' van de ruimte in de stad.

In zekere mate begint een voorheen anonieme, vervreemde en abstracte stad te veranderen in een "creatief project", waaraan iedereen mag bijdragen. Door het samen scheppen van nieuwe, vertrouwde en knusse plekjes kan men zich weer identificeren met de stad en andere bezoekers. De toekomst moet leren of de nieuwe post-socialistische avant-garde ook het dagelijks leven van de gewone Minskenaren drastisch zal veranderen.

Literatuurselectie

Foucault, M. (1991) *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Penquin.

Harvey, D. (2008) *The Right to the City*, *New Left Review* 53 (September-October), pp. 23 – 40.

Le Corbusier (2000) *The City of Tomorrow and Its Planning*. New York: Dover Publications Inc.

Scott, J.C. (1998) *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven and London: Yale University Press.

Yanina Kazachuk (yanina_k@hotmail.ru) is geboren in Minsk en doet momenteel haar MSc in Sociologie aan de Universiteit van Edinburgh. Haar masterscriptie gaat over stedelijke transformatie van post-Sovjet landen en 'the right to the city'.